

РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

УДК 378.637.016:78:37.064.2

Проворова Є.М.

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ В УМОВАХ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

В статті розглядаються форми спільної діяльності педагогів і студентів в системі музично-педагогічного освіти, а також аналізуються особливості і даються методичні рекомендації щодо їх ефективної організації.

Ключеві слова: *спільна діяльність, педагогічне взаємодія, комунікативна компетентність, вчитель музики.*

Сучасна мистецька освіта характеризується пошуками нетрадиційних підходів до вирішення навчальних завдань. Головним їй напрямком визначена гуманістична орієнтація, в контексті якої освіта розглядається як особистісно-зорієнтована, тобто звернена до учня. Отже, на перший план педагогічної діяльності виходить діалогічна взаємодія вчителя та учнів.

В дослідженнях з музичної педагогіки та психології, зокрема в працях О.А. Апраксіної, Л.Г. Арчажникової, Г.М. Падалки, В.І. Петрушина, О.Я. Ростовського, О.П. Рудницької, Г.М. Ципіна та інших, підкреслюється важливість ефективної педагогічної взаємодії під час спільної діяльності викладачів та студентів в процесі фахової підготовки. Поряд із широким практичним визнанням важливості та необхідності формування цієї складової педагогічної компетентності майбутнього вчителя музики залишається недостатньо розробленою як в теоретичному, так і методичному ракурсах.

У межах пропонованої статті розкриємо сутність та зміст форм організації спільної діяльності викладачів та студентів у системі музично-педагогічної освіти, теоретично проаналізуємо дану проблему.

Ефективності спільної діяльності та педагогічної взаємодії сприяють такі чинники, як:

- активність педагогічного спілкування;
- розширення обсягу та видів спілкування;
- інтенсивність спілкування;
- психологічний комфорт, що забезпечує саморозкриття особистості;
- створення індивідуальної програми спілкування зі студентом;
- педагогічну співпрацю та співтворчість у системі "викладач-студент".

Реалізація такої взаємодії відбувається переважно у традиційних формах організації навчально-виховного процесу (лекції, семінарські та практичні заняття з методики викладання музики, зі спецкурсу, заняття з постановки голосу, диригування, основного музичного інструменту).

Так, мета системи семінарських занять полягає в тому, щоб студенти мали можливість використовувати теоретичні знання в умовах, що моделюють форми діяльності вчителя музики, предметний та соціальний аспект цієї діяльності. Ця система пов'язана з усіма видами навчальної роботи майбутніх фахівців і, насамперед, із лекційними та самостійними заняттями. На нашу думку, найпоширенішою формою організації семінарських занять у вищій школі повинен стати проблемний семінар, під час якого студенти розвивають вміння формулювати думки професійною мовою, аргументовано вести дискусію і найголовніше – слухати і розуміти інших, що безпосередньо сприяє формуванню комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики. У центрі уваги проблемного семінару – творче обговорення поданих студентами рефератів чи доповідей та дискусія як найвища форма вираження їх самостійного мислення.

Необхідно також враховувати зміст спільної діяльності та педагогічної взаємодії в системі "викладач-студент", що полягає в постановці актуального творчого завдання, в процесі вирішення якого обидві сторони спільно розмірковують, роблять висновки. Психологічна стратегія взаємодії в навчальному процесі – це включення кожного студента до осмислення матеріалу, що вивчається, опора на особистісний досвід. Педагогічна взаємодія проявляється в тому, що на заняттях (групових та індивідуальних) створюється ситуація психологічного комфорту, можливість пізнавальної та емоційної розкритості студента, коли наявні умови для самовираження, самоствердження та самостійності його дій.

Складовими методичної підготовки майбутнього вчителя музики, на нашу думку, повинен бути спеціальний курс "Основи комунікативної компетентності вчителя музики"; система тренінгів як найбільш зручна, конструктивна, швидко діюча форма забезпечення процесу формування комунікативної компетентності; діяльність, пов'язана з активним спілкуванням; педагогічна практика; індивідуальні заняття з вокалу, диригування, основного музичного інструменту. Вважаємо, що теоретична підготовка щодо формування комунікативної компетентності має здійснюватися під час вивчення спецкурсу, розрахованого на студентів IV курсу музично-педагогічних факультетів, інституту мистецтв та інтегрованого у зміст цілісної навчально-методичної підготовки майбутнього вчителя музики. Формування у майбутнього вчителя музики комунікативної компетентності передбачено логікою побудови курсу: від усвідомлення суті комунікативної компетентності, осмислення ідеалів педагогічної діяльності і виявлення рівня комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики (порівняти "Я-ідеальне" і "Я-реальне") до розуміння шляхів і засобів розвитку професійної позиції у студентів (уміння невимушено діяти перед публікою, володіти своїм організмом, психічним станом, мовою), а потім виховання культури педагогічного спілкування, вміння впливати словом і невербальними засобами і, нарешті, формування основ педагогічної взаємодії в ситуаціях навчально-виховного процесу.

Разом з тим, для успішного вирішення поставлених завдань виникає потреба внести певні зміни у технологію проведення лекцій, семінарів і практичних занять, актуалізуючи виховні і розвивальні аспекти процесу професійного становлення і розвитку художньо-педагогічної культури майбутнього вчителя музики, а також розробити та впровадити нові форми і методи .

Так, лекція – це вербальний метод комунікації, спрямований на передачу інформації студентам. При її читанні позитивним є те, що в короткий термін великій групі слухачів можна передати значну кількість інформації. Для підвищення ефективності лекцій широко використовують відео та кіно, фотодокументи. Засобами підвищення ефективності спільної діяльності викладача та студентів є впровадження лекцій проблемного типу, які сприяють глибокому, особистісно-цінному засвоєнню знань, семінарські заняття з використанням елементів сюжетно-рольових, дидактичних та ділових ігор, тренінги, які дають можливість отримати нові концепції поведінки в звичайних ситуаціях, нові уміння і навички, що забезпечують досягнення визначених особистістю цілей.

Специфічними особливостями відзначаються форми організації навчальної, колективної, музично-творчої діяльності студентів. Студентські музично-творчі колективи є одним із універсальних засобів формування музично-педагогічних, комунікативних знань та умінь. За свідченням О. Олексюк, "зміст освіти в більшості колективів все ще ґрунтується на традиційному інформаційному підході і орієнтований на суто технологічний аспект музично-виконавського процесу" [1, 167].

Досвід вищої школи переконує в тому, що студентські колективи мають безмежні можливості щодо формування у майбутніх учителів музики унікальної здатності додавати до відтвореного музичного твору свої емоційні та духовно значущі якості, результатом яких є особливе колективне цілісне переживання. У психологічному плані це виражається в переживанні катарсису, внаслідок чого відбуваються глибинні зміни на всіх рівнях психіки (підсвідомість, почуття, мислення). На думку В. Ражникова [2], провідним самостійним способом вказаного рівня є трансцендентне подолання обмеженості особистості, наявної

ситуації. Для більш результативного впливу колективних ціннісних переживань на самовиховання духовності майбутнього вчителя музики, на думку О. Олексюк, "принципове значення мають: предметність (створюваний музично-творчим колективом світообраз, світоуявлення, втілені в музичному матеріалі колективом); інформативність (вираження духовної насиченості навчально-виховного процесу в колективі); технологічність (розроблення, апробація та вдосконалення форм і методів, орієнтованих на розвиток духовних сил студентів); функціональність (реалізація евристичної, нормативно-регулятивної, соціокультурної функції колективу); факторність (створення групи факторів, які забезпечують домінуючу роль комунікативності в колективі); операційність (забезпечення механізму входження потенційного в діяльність колективу)" [3, 168].

Особливо важливим для організаційної структури навчально-виховного процесу мистецьких закладів вищої освіти є індивідуальні форми організації навчання. Саме вони, як вважає В. Ражников [2], створюють оптимальні умови для виявлення і розвитку музичних здібностей, індивідуальних рис та особистісних даних студента, його власного "мистецького потенціалу" і "мистецьких можливостей".

Саме тому крім колективних форм навчання слід застосовувати індивідуальні. Так, фахові дисципліни в системі підготовки вчителів музики мають специфіку, яка полягає у індивідуальній формі навчання. Як свідчить практика, зміст цих занять не вичерпується лише діяльністю, спрямованою на засвоєння спеціальних знань, умінь і навичок (виконавські, інтерпретаторські, імпровізаційні, технічні). Індивідуальне спілкування викладача зі студентами дає широкі можливості для знаходження індивідуального підходу до кожного студента. Крім того, спостереження за індивідуальним стилем педагогічного спілкування своїх викладачів студентами – є одним з психолого-педагогічних методів одержання інформації про суб'єктивні комунікативні якості вчителя. Адже саме під час індивідуального спілкування акцентується увага на психолого-педагогічних аспектах формування знань, умінь та навичок необхідних для ефективної діяльності майбутнього вчителя музики.

Однією з важливих форм професійно-педагогічного навчання у вищій школі є також педагогічна практика студентів, що повинна проводитися в умовах, максимально наближених до професійної діяльності. Так, практикант виконує нову для нього соціальну роль і при цьому стає суб'єктом нових відносин, аналога яких, як правило, не було ще в його життєвому досвіді. Практика являє собою єдність теоретичних та практичних компонентів, синтез теорії й досвіду. Вона змушує студента розв'язувати педагогічні задачі, робити необхідний вибір, приймати відповідальні рішення. Також педагогічна практика максимально виявляє суперечність між наявним рівнем знань та професійними вимогами.

Одним із дієвих засобів вирішення проблеми формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики є впровадження у навчальний процес інтегрованих форм і методів навчання. Цей методологічний підхід є своєрідним баченням цілісного освітнього процесу, основу якого створює наявність можливості для виникнення нового системного і узагальненого утворення в результаті взаємодії компонентів навчання [4, 77].

Використання інтегрованого підходу в музично-педагогічній освіті зумовлюється тим, що майбутній вчитель музики повинен не лише оволодіти відповідним колом питань з музично-теоретичних дисциплін, а й розуміти, яким чином зазначена сфера пов'язана з іншими дисциплінами, зокрема виконавськими, і яке вона має значення для формування професійної компетентності майбутнього фахівця. Одним із можливостей його реалізації є інтеграція музичних та психолого-педагогічних дисциплін.

Вважаємо за доцільне застосування також методу структуризації музично-педагогічної інформації, що зумовлено багатоаспектністю інформації навчальних предметів, що викладаються у системі музично-педагогічної освіти. Саме тому, майбутні вчителі музики повинні були не просто накопичувати знання, а вчитися розподіляти їх за системою. Адже у системі музично-педагогічної освіти засвоєння знань – це розуміння усіх взаємозв'язків у

структурі не лише одного предмета, а й засвоєння системи знань в ході викладання різних предметів музично-педагогічного циклу.

Формування комунікативних якостей, розвиток комунікативних здібностей та оволодіння засобами музично-педагогічної комунікації має відбуватися під час спеціально розробленої системи тренінгів. Необхідно зазначити, що серед традиційних форм – лекцій, семінарів, лабораторних і практичних занять – останнім часом така форма як тренінг набуває все більшого поширення. Використання її є досить перспективним напрямом, адже тренінг є складовою виховної практики, що спрямована на перетворення людських здібностей.

Сутнісна характеристика процесу спільної діяльності викладачів та студентів вимагає такої організації навчання і виховання, яка б забезпечила активізацію внутрішнього потенціалу майбутніх фахівців, процесів самопізнання і саморозвитку. Зважаючи на творчий характер набуття людиною власного комунікативного досвіду, у доборі організаційних форм педагогічного керівництва процесом формування комунікативних знань, умінь та навичок ми пропонуємо віддавати перевагу активним формам навчання, які характеризуються високим ступенем емоційної включеності студентів у процес, творчим характером занять, обов'язковістю безпосередньої взаємодії тих, хто навчається, між собою та з викладачем.

Слід зазначити, що активні методи навчання є найбільш продуктивними саме для дорослих, оскільки вони доцільно використовують життєвий та професійний досвід та враховують вікові особливості психіки. Зокрема вони базуються на експериментально встановлених фактах про те, що в пам'яті людини лишається (при інших рівних умовах) до 90% того, що вона робить, до 50% того, що вона бачить та лише до 10% того, що вона чує [5, 120]. Ці данні демонструють доцільність використання активних методів навчання в освітньому процесі.

Таким чином, найбільш ефективні форми організації спільної діяльності викладачів та студентів повинні ґрунтуватися на активному включенні до відповідних дій. Активні форми організації навчально-виховного процесу зміщують центр уваги з передачі, опрацювання та засвоєння інформації на самостійний пошук та моделювання. Практичне застосування у майбутній музично-педагогічній діяльності цих засобів дають змогу моделювати цю діяльність як цілісну систему.

Література

1. *Педагогіка духовного* потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва: Навчальний посібник / О. Олексюк, М. Ткач. – К.: Знання України, 2004. – 264 с.
2. *Ражников В.Г.* Резервы музыкальной педагогики. – М.: Знание, 1980. – 96 с.
3. *Конецкая В.П.* Социология коммуникации: Учебник. – М.: МУБиУ, 1997. – 304 с.
4. *Єременко О.В.* Актуальні проблеми формування професійної компетентності на магістерському рівні // Наукові записки НДУ ім. М.Гоголя: Психолого-педагогічні науки. – Ніжин, 2004. – № 2. – С. 75-79.
5. *Морозов А.В., Чернилевский Д.В.* Креативная педагогика и психология: Учебное пособие – М.: Академический Проект, 2004. – 560 с.

УДК 378:371:78(438)

Ніколай Г.Ю.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ПОЛЬЩІ

В статті представлено масив досліджень, здійснюваних в Польщі в області музично-педагогічного освіти, освітаються їх теоретико-методологічні основи. Серед них виділено концептуальні підходи, використовувані музичної і порівняльної педагогікою, педевтологією і музичної психологією.